# Анализ на "На прощаване" от Христо Ботев

Публикувано от **mOn** на **10.03.2010**

## ХРИСТО БОТЕВ - „НА ПРОЩАВАНЕ”

### *(идейно-естетически анализ)*

Поетичният дисонанс на тъгата и мъката, разгърнат от Ботев в песенен мотив на индиви-дуално, лично съпротивление в поемата „Хайдути” - *„Тъжно ми й, дядо, жално ми й”,* откриваме в един по-ранен първичен вариант, близък до фолклорната тради-ция на песенното оплакване: *„Не плачи, майко, не тъжи”.*

Тъгата става емоционална среда, минорно художествено пространство, от което ще бликне плачът - художествено средство за изява на индивидуални настроения и чувства, но и творчески меха-низъм за разграничение на човешка емоция, в която за първи път откриваме в латен-тен, неосъзнат вид съпротивлението на примитивно, изконно-чисто, песенно-фолклорно в своята непредубеденост българско съзнание.

Българската национална определеност на поетическите мотиви се носи от опа-зената традиция на древен песенен ри-туал. Но тук, в художествената структура, вече не на фолклорно-песенно, а на поетическо ниво се откриват промене-ните художествени функции на анони-мния фолклорен певец и на обекта на въз-пяваме или оплакване.

Плачът - като универсален фолклорен белег, въплъщаващ тъга и мъка, все още, според ритуалния модел на оплакваческата песен, се носи от майката - друг традиционен фолклорен образ. Но в Ботевата лирика се появява двойната проекция на субективния носител на песен и в песента-плач.

Песен и плач - като два различни худо-жествени обекта - получават своите индивидуални субективни изразители.

Субективното „АЗ”-ово творческо при-съствие в стихотворението „На проща-ване” има две художествени проекции: пър-во - на традицията, носена от фолклорната анонимност на майчиния плач и втора-та проекция - на новото личностно „АЗ”-ово присъствие на лирическия герой, въплъщаващ отрицанието чрез личен избор: „*Не плачи... не тъжи, че станах ази хайдутин...”*

Изборът на личностния „АЗ” - нов субективен носител на поетични идеи и пробле-ми - създава конфликтна действена ситу-ация в Ботевата творба. Той отрича безименността на пасивното българско стра-дание, обобщено в присъствието на майката и нейния песенен плач. Тоест изправя се открито срещу консерватизма на тради-цията, бунтува се срещу миналото като ду-ховна история на българското личностно съзнание. Но не забравя да се разграничи чрез клетвата - дошла от миналото на тради-цията, от преживяното унижение:

*...но кълни, майко, проклинай...*

И в двете действени позиции на Ботевия лирически „АЗ”:

1. *Не плачи,майко , не тъжи;…*

2. *Но кълни , майко , проклинай*

има съпротивление и бунт, реално форми-рали се във времето въз основа на идеи и мотиви, взети от художествените прос-транства на песента и плача. Художествена връзка между минало, традиция, фолклор и Ботево лирическо съвремие е поетични-ят образ на майката. Тя пази традицията, но и чрез обектното си присъствие, като субективен носител на опазен и въплътен песенен ритуал, дава възможност на едно ново творческо съзнание да потърси по-етични мотиви за своя духовен лиричен бунт.

В стихотворението „На прощаване”, чрез художественото присъствие на обра-за на майката, традицията едновременно е опазена, но и условно разрушена чрез бун-та и отрицанието на Ботевия лиричен „АЗ”.Тази вътрешна конфликтна раздвоеност в развитието на поетическото действие определя и противопоставените стойнос-ти на категориите „хайдутин” и „бунтовник” - като две степени в същностното израстване на национално и поетично съз-нание. Индивидуалната проява на бунт и съпротивление от страна на Ботевия лирически герой е национално-историческо следствие от осъзнатата колективна - всенародна - обща трагична съдба: „*но кълни, майко, проклинай таз турска черна прокуда, дето нас млади пропъди по тази тежка чужбина...”* Отделянето, отчуждаването на инди-вида от общата колективна маса е насил-ствено. Политическа и социална прину-да определят националната изолация на

лирическия „АЗ” от традиция, народ и минало. Тази дистанцираност в духа на младото поколение е не само условно-творческа, но и реално-историческа. Градираното повторение на глаголните форми „да ходим, да се скитаме” задъл-бочава не само процеса на насилствено отчуждение, но и психологически мотивира емоционалния дискомфорт в душа-та на лирическия герой, който носи чрез изречената болка усещането за множественост, за колективност в изживяването на обща национална съдба, конкретизирана в определенията: *„Немили, кле-ти, недраги! ”*

Емоционалният свят на лирическия ге-рой също е белязан с отрицателната стихия на осъзнато личностно „АЗ”-ово присъствие.От общото, колективно, недетерминирано емоционално състояние на народ-на душевност: *„Немили, клети, недраги! -* се отделя осъзнатото „АЗ”-ово присъс-твие на Ботевия лирически герой:

*Аз, зная, майко, мил съм ти...*

Очертаната реално-историческа дис-танция между фолклорна традиция и нов лирически субект - Ботевият поетичен „АЗ” - създава необходимите художествени условия за разгръщане на поетичен диалог между поколенията. В стихотворението „На прощаване” ус-ловният диалог между майка и син поставя проблема за героичната смърт- жертвен избор първо на личностите - национални-те изключения - а по-късно, в исторически контекст, висок национален избор за цял народ:

*...може млад да загина...*

Развитието на този основен проблем на българската народопсихология откриваме във вътрешната конфликтна противопоставеност между фолклорно и личностно на-ционално съзнание.

Условната проекция в поетичния устрем към героично бъдеще на Ботевия лирически „АЗ” – *„Ах, утре* като *премина/ през тиха бяла Дунава!”-* носи традиционните типологич-ни белези на фолклорна образност - *„тиха, бяла Дунава!”* Устойчивото повторение на постоянни песенни епитети *„тих”* и *„бял”* в съзнанието на лирическия герой създава първата героична стилизация в художественото условно изживяване на подвиг, саможертва и смърт

Тези нравствени категории в творческото съзнание на фолклорния певец сега в психологическото пространство на Ботевия АЗ получават наци-онални характеристики чрез личния устрем към подвиг, саможертва и смърт на героя - *„хайдутин”,* но и *„бунтовник”.* Ботевата риторика:

*Но кажи какво да правя кат си ме, майко, родила със сърце мъжко, юнашко -* преодолява реално-историческата дис-танция между майка и син, но и доказва художествено различната степен в творческото и националното съзнание на традиция и настояще. Общото движение напред към бъдещето, към нов национален избор - Бо-тев предопределя с конфликтното разде-ляне позициите на две поколения българи, въплътили две степени в развитието на на-ционалното съзнание - фолклорно-безименната и индивидуално-личностната. Чрез пе-сенния диалог между майка и син, защита-ващи две различни национални и творчески позиции, е задълбочена жертвената краси-ва трагика на личен героичен избор на наци-онално бъдеще.

Майката - като събирателен фолклорен образ, е *„майка юнашка”*, а синът - субективен носител на ново творческо и национал-но съзнание - има *„сърце... юнашко”.*

Две поколения, две художествени предс-тави за национални стойности се срещат в полето на легендата, на юнашкото ми-нало, за да се разделят в съдбовните миго-ве на избор, когато минало и бъдеще се сли-ват в интимното национално обричане на герой и поет: *„Прости ме и веч прощавай! ”*

Изборът е направен. Националното бъде-ще е избрано: *„Аз вече пушка нарамих и на глас тичам народен срещу врагът си безверни.”* Не песенен, а реален героичен бунт сре-щу минало и настояще носи в душата си Ботевият лирически „АЗ”.

Понесъл отрицанието в душата си на ця-ло поколение *„немили, клети, недраги ,* геро-ят па Ботевата поезия пръв посочва дълбоките родови корени на жертвения избор, пръв осъзнава близката историческа реал-ност на смъртта. Това усещане за ранна лична кончина задълбочава интимността на „АЗ”-овото психологическо изживяване на националното пространство на героизъм и смърт:

*Там аз за мило, за драго, за теб, за баща, за братя -за него ще се заловя...*

С характерното показателно местоимение там Ботев чертае отвъдната хипотетична проекция на своята лична съдба и високо поетичната, но трагична

жертвеност на своя лирически герой. Действията и по-мислите на поет и герой носят знака на не-известния съдбовен жребий - *„пък... каквото сабя покаже...”,* обединил лична и нацио-нална съдба в изповедното обръщение „...*майко юнашка”.* Но над всичко застава честта българска. След избора идва реално-то историческо действие за защита на национални стойности.

Изборът-символ в душата на лирическия герой се съпътства с образа на майката: „*Ах, мале - майко юнашка/ Прости ме и веч прощавай!”*

Повелителността на глаголните форми *„Прости!” и „Прощавай”* носи психологическата мотивация на национално-историческо действие, емоционално преживяно след песенната интимна изповед пред „*майка юнашка*” в нравствените помисли на лирическия „АЗ”.

Крайното историческо решение - „*каквото сабя покаже*” - и тайният романтичен устрем към героизъм и слава - „*и честта, майко юнашка*” - определят високата нрав-ствена стойност на личен избор и национал-но действие за *„свобода и смърт юнашка*”.

Романтичната среща със смъртта в разбуненото въображение на лирическия герой израства в красива легенда за героя, за юнака.

Тази песенна буря на героизъм и слава пър-во зазвучава в дълбините на Ботевия поетически „АЗ”. Песенна легенда за *„свобода и смърт”* пронизва майчиното сърце и душа-та й заплаква, пропявайки с трагичния писък на *„пропелия” -* като тъмна прокоба - над селото куршум.

Легендарната духовна извисеност на под-вига е заложена в нарастващата градация на вътрешна тревога. Художествено тя се носи и въплъщава от устойчивата фолклорно-песенна образна система.

Чрез песенното приплакване, носено от модулациите на майчиния глас, Ботев пре-одолява невидимата граница между условен, поетичен и реален човешки свят. Две дейс-твителности - условна и реална - конфликтно пресичат своите пътища в майчиния плач. Сякаш метафоричното движение на този символен фолклорен образ - куршума, размества историческите пластове на ми-нало и бъдеще в душата на българина. И ле-гендата пропява като куршум в съзнанието на майката - вечна приемствена връзка между поколения на юнаци, хайдути и бун-товници.

Като тъмна прокоба се понасят два во-пъла, две песенни стихии в Ботевата твор-ба „На прощаване". Единият - плачът на майката - вик на ужас и неистова човешка болка, другият - романтичният висок глас на поетичната легенда за юнака, за героя.

В конфликтния психологичен възел между тези два поплака на национална душевност дисонантно е очертано Ботевото поетич-но противостоене: *„Не плачи, майко*, *не тъжи".*

„Куршумът - легенда", „куршумът - пе-сен" прекъсва тънката нишка на условен художествен живот между мечта и реал-ност. Поезията става адекватна на ранимата тъмна дълбина на човешкия живот. Душата - ранена с болезнено предчувствие за страшна среща със смъртта - заплаква с песента на легендата, за да потопи тъмния майчин плач в надеждата. Тази нечовешка вяра в условността на бъдещето е инс-пирирана и вдъхновена от гордото, мъжествено Ботево *„Не плачи!".*

Пътят на лирическия герой в историчес-ките реалности на времето е път на реал-на смърт, очертан от песенните аксесоари на героизъм и слава - пушката и сабята. Но духът:

...но *брат им падна, загина,*

*затуй, че клетник не трая*

*пред турци глава да скланя*

*сюрмашко тегло да гледа!*

- превърнат в легенда, остава жив в песен-ната памет на поколенията като *„бяло ми месо по скали"* и *„черни ми кърви в земята".* В полето на традиционен контраст *„бяло" -„черно"* застава символът на жертвена смърт - кръвта, напоила с тъмна болка род-ната земя. В тази трагична тъмна сила на песенната легенда е устойчивата приемс-твеност на традиционна вяра в духа, опа-зен във времето чрез традицията: „*то га се сберат момите пред нази, майко, на хоро ти излез, майко, послушай със моите братя невръстни моята песен юнаш*ка..." Един човешки живот се превръща в песен. Но в песента е легендата за следващия юнак и за новите тъмни кърви, напоили българската земя.Това е едно вечно песенно про-щаване между поколенията, но прощаване с песенна заръка за героичен жертвен оброк пред земя и народ: *„и дето срещнат душманин със куршум да го поздравят, а пък със сабя помилват..."*

В Ботевото поетично послание: *ела ме, майко, прегърни и в красно чело целуни -*... с *две думи заветни: свобода и смърт юнашка!"* - липсва алтернативата

на избора. *„Свобо-да” и „смърт”* са слети в единна вътрешна проекция на национален избор в съзнанието на лирическия „АЗ”:

*Пък тогаз...* майко, *прощавай!*

*Ти, либе, не ме забравяй!*

*пътят е страшен, но славен.*

Като най-висок жертвен връх в личната съд-ба на поет и герой е този толкова мъчите-лен за майката и така легендарно красив из-бор за България:

*аз може млад да загина...*

*Но... стига ми тая награда -*

*да каже някога народът:*

*умря сиромах за правда,*

*за правда и за свобода...*

Националното предчувствие за лична смърт и поетично прозрение за висок български избор: *„Свобода или смърт!”* - носят финалните стихове на Ботевата творба „На прощаване” - поетично послание с пе-сенна заръка и жертвен оброк.

Powered by
Bukvar.bg
© 2010-2024